

Dariusz Adamczyk¹

Historiozbawcza perspektywa grzechów narodu wybranego w okresie podzielonego królestwa (na podstawie 1-2 Krl i 1-2 Krn)

Po śmierci Salomona, gdy królem został jego syn, Roboam (por. 1 Krl 11,43; 2 Krn 9,31), królestwo ulega podziałowi na Izrael i Judę (por. 1 Krl 12,19; 2 Krn 10,19). Wtedy „Roboam panował tylko nad tymi Izraelitami, którzy mieszkali w miastach Judy” (1 Krl 12,17; por. 2 Krn 10,17). Natomiast królem nad pozostałymi pokoleniami Izraela został ustanowiony Jeroboam (por. 1 Krl 12,20)². Jeszcze za życia Salomona prorok Achiasz za pomocą pewnej bardzo czytelnej symbolicznej czynności wyznaczył Jeroboama na króla. Achiasz zdjął płaszcz, porozdzierał go na dwanaście części i powiedział do Jeroboama: „Weź sobie dziesięć części, bo tak rzekł Pan, Bóg Izraela: «Oto wyrwę królestwo z ręki Salomona, a tobie dam dziesięć pokoleń. Jedno tylko pokolenie będzie miał ze względu na Dawida, mego sługę, i ze względu na miasto Jeruzalem, które wybrałem ze wszystkich pokoleń Izraela»” (1 Krl 11,31 n)³.

¹ Dariusz Adamczyk dr hab. nauk teologicznych; ur. w 1970 r. w Skarżysku-Kamiennej. Doktorat z zakresu teologii pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, habilitacja z zakresu katechetyki na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, kierownik Zakładu Wychowania Integralnego i Rewalidacji, wykładowca etyki i etyki zawodowej na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym. Autor ponad stu artykułów naukowych dotyczących Biblii w katechezie, teologii biblijnej, jedności Starego i Nowego Testamentu, etyki i pedagogiki religijnej. Publikacje książkowe: *Starotestamentalne cytaty w Ewangelii według świętego Mateusza i ich zastosowanie w aktualnych polskich podręcznikach do katechizacji. Studium biblijno-katechetyczne* (Kielce 2006); *Stworzenie – Opatrzność – Ewolucja. Przyczynek do dialogu nauki i wiary* (Szczecin 2009); współautor: *Od filozofii do teologii. Rozważania o wartościach* (Kielce 2007).

² Por. C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3: *Złoty wiek Dawida – Salomona*, Tuchów 1995, s. 315; A. Salas, *Wędrówka narodu. Pięcioksiąg i księgi historyczne*, Częstochowa 1998, s. 154 n; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, KKB, s. 324 n; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 2001, s. 248 nn; T. Hanelt, *Spotkania z Bogiem*, Gniezno 2002, s. 95; A. Banaszek, *Księgi historyczne*, Warszawa 2002, s. 26 n; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, Warszawa 2005, s. 227 nn; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 3: *Księgi historyczne Starego Testamentu, cz. 2: Dziejopisarstwo okresu judaistycznego*, J. Frankowski (red.), Warszawa 2007, s. 50 n.

³ Por. T. Hergesel, *Rozumieć Biblię*, t. 1: *Stary Testament. Jahwizm*, Kraków 1992, s. 223 nn; T. Brzegowy, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1 (1995), s. 18 nn; tenże, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 2: *Księgi historyczne Starego Testamentu, cz. 1: Dziejopisarstwo izraelskie*, red. J. Frankowski, Warszawa 2006, s. 210 n; M. O’Brien, A. Campbell, *Pierw-*

Jeroboam otrzymuje obietnicę trwałości dynastii, która zostaje uwarunkowana wiernością Bogu Jahwe: „Jeśli będziesz słuchał wszystkiego, co ci rozkażę, i będziesz chciał postępować moimi drogami oraz będziesz wykonywał, co uznaję za sprawiedliwe, zachowując moje prawa i polecenia, jak czynił mój sługa, Dawid, to będę z tobą i zbuduję ci dom trwały, jak zbudowałem Dawidowi, i powierzę ci Izraela, potomstwo zaś Dawida ponizę, jednak nie po wszystkie dni” (1 Krl 11,38 n)⁴.

Polityczne odłączenie się północnych pokoleń nie musiało automatycznie wywołać schizmy w wierze. Podczas dorocznych świąt pielgrzymkowych również te pokolenia mogły na nowo przeżywać swoją przynależność religijną. Od Jeroboama oczekiwali prorocy przywrócenia dawnej czystości kultu jahwistycznego, który byłby wolny od pogańskich dodatków. Jednak polityka zawładnęła religią. Podział polityczny stał się przyczyną schizmy w dziedzinie wiary⁵. W tej perspektywie warto zwrócić uwagę na niewierność narodu wybranego i jego przywódców w tym okresie oraz na związek owego podziału z grzechem.

1. Występki w państwie północnym

Jeroboam okazuje się religijnym nowatorem i, sięgając do wierzeń ludowych, wprowadza religijny symbol byka. Najpierw ustanawia dla swego królestwa dwa centra kultowe: Betel i Dan. Dan miało znaczenie tylko dla peryferyjnych pokoleń zajmujących północne rejony kraju. Betel zaś zachowało tytuł i rangę „królewskiej świątyni” (Am 7,13) aż do upadku Samarii w 721 roku. Było ono położone przy drodze pielgrzymkowej do Jerozolimy. Nadawało się zatem do zatrzymania pielgrzymów udających się na Syjon. Wybór dwóch miejsc kultu na krańcach królestwa mógł mieć również wymowę sakralizacji granic nowo utworzonego królestwa⁶.

Jeroboam kazał sporządzić dwie statuy złotego cielca i umieścić je w tych dwóch sanktuariach. „Król sporządził dwa złote cielce i ogłosił ludowi: «Zbyteczne jest, abyście chodzili do Jerozolimy. Izraelu, oto Bóg twój, który cię wyprowadził z ziemi egipskiej!»” (1 Krl 12,28). Sam zatem zaprezentował

sza i Druga Księga Królewska, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, W. Chrostowski (red.), Warszawa 2000, s. 526 n; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, KKB, s. 276.

⁴ Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 276; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 211.

⁵ Por. C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3, s. 317.

⁶ Por. J. Warzecha, *Początki Izraela*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 1 (1994), s. 165; C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3, s. 317 n; T. Brzegowy, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, s. 32; tenże, *Początki sanktuarium izraelskiego w Dan*, w: *Studium scripturae anima teologiae*, J. Chmiel, T. Matras (red.) Kraków 1990, s. 21-32; R. de Vaux, *Instytucje Starego Testamentu*, Poznań 2004, s. 307 n, 323 n.

zgrupowanemu ludowi złotego cielca. Chciał dać swoim poddanym przedmiot kultu, który stanowiłby przeciwwagę dla Arki Przymierza czczonej w Jerozolimie. Musiał zatem nawiązać do jakiegoś znanego w przeszłości przedmiotu kultowego (por. Wj 32) lub też przyswojonego w Kanaanie. Złoty cielec był pojmowany przez Jeroboama jako piedestał Boga Jahwe. Ten symbol był jednak zbyt dobrze znany w Kanaanie i miał związek z Baalem. Jak zaznacza autor natchniony: „To oczywiście doprowadziło do grzechu” (1 Krl 12,30). Kult złotego cielca przybiera znamiona bałwochwalstwa. Wiara jahwistyczna miesza się z baalistycznym kultem płodności⁷.

Już samo ustanowienie dwóch centrów kultowych w Betel i w Dan nie było zgodne z wymogami ortodoksyjnej wiary Izraela, albowiem kult miał mieć charakter scentralizowany, a miejsce jego sprawowania zostało wskazane Dawidowi (por. 2 Krn 3,1)⁸. Kult w Betel i w Dan był odszczepieństwem. Postawienie posągów cielców w Betel i w Dan było czynem sprzecznym z zawartym w Dekalogu obowiązującym zakazem sporządzania podobizn (Wj 20,3.5; por. rozdz. 32). Warto zauważyć, że Jeroboam nie chciał zmieniać religii narodu. Podtrzymał on kult Boga, którego czczono w Jerozolimie jako wybawcę z niewoli egipskiej. Cielce zaś miały być symbolami obecności Jahwe. Ludzie jednak zaczęli wkrótce czcić te podobizny cielców jako bóstwa (por. 1 Krl 12,32; 14,9; Oz 8,5 n; 10,5; 13,2). Kult na wyżynach przeradzał się natomiast w kult pogański. Warto również pamiętać, że cielec był atrybutem kananejskiego boga Baala. Mogło to mieć wpływ na pogańską interpretację posągów cielców w sanktuariach: Betel i Dan⁹.

Kolejne wykroczenie Jeroboama polegało na tym, że powołał ze zwykłego ludu kapłanów, którzy nie byli lewitami (1 Krl 12,31 n; por. 13,33b). Ustanowił także święto w piętnastym dniu ósmego miesiąca (por. 1 Krl 12,32). To postanowienie było wbrew ustalonej już praktyce święta Namiotów w piętnastym dniu siódmego miesiąca (por. Kpł 23,34; Lb 29,12). Zerwał w ten sposób z centralistycznym kalendarzem jerozolimskim i przywrócił efraimski kalendarz rolniczy. Doroczne święta izraelskie były zasadniczo świętami rolniczymi.

⁷ Por. R. North, *Reges*, Roma 1971, s. 91; T. Brzegowy, *Prorocy Amos i Ozeasz w walce o czysty kult*, w: *Dzieci jednego Boga*, W. Chrostowski (red.), Warszawa 1991, s. 94-127; tenże, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, s. 32 n; C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3, s. 318; J.S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje. Wprowadzenie do ksiąg: Powtórzonego Prawa, Jozuego, Sędziów, Samuela i Królewskich*, Kraków 1998, s. 172 n; A. Salas, *Wędrówka narodu...*, s. 156 n; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 528; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 277; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 234 nn. Szerzej na temat odłączenia się od kultu w Jerozolimie i stworzenia przez Jeroboama własnych miejsc do tego celu patrz: T. Tułodziecki, *Jeroboam I – reformator religii Izraela. Studium egzegetyczno-teologiczne 1 Krl 11,26-14,20*, Warszawa 2004.

⁸ Por. A. Salas, *Wędrówka narodu...*, s. 157; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 320.

⁹ Por. J. Warzecha, *Początki Izraela*, s. 168; C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3, s. 318; J.S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje...*, s. 173; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 277; R. de Vaux, *Instytucje Starego Testamentu*, s. 295 nn.

W północnej części Izraela żniwa faktycznie zaczynają się miesiąc później niż w Judzie. Zmiana kalendarza spowodowała jednak utrwalenie religijnej schizmy. Zmiana daty święta Namiotów spowodowała dostosowanie do tego terminu również innych świąt, a zwłaszcza Paschy, której termin próbowano ujednoczyć za króla Ezechiasza, lecz bezskutecznie (por. 2 Krn 30,1 nn). Jednolity kalendarz jerozolimski wprowadza reszcie Izraela dopiero Jozjasz. Przez cały okres historii królestwa północnego istniał podwójny kalendarz świąt. W ten sposób Jeroboam powstrzymał lud od pielgrzymowania do Jerozolimy, kierując go do dwóch nowych sanktuariów¹⁰.

Jeroboam sam też przystąpił do ołtarza, aby złożyć ofiarę kadzielną: „sam przystąpił do ołtarza. Tak uczynił w Betel, składając krwawą ofiarę cielcom, które sporządził, i ustanowił w Betel kapłanów wyżyn, które urządził. Przystąpił do ołtarza, który sporządził w Betel w piętnastym dniu ósmego miesiąca, który sobie wymyślił, aby ustanowić święto dla Izraelitów. Przystąpił więc do ołtarza, by złożyć ofiarę kadzielną” (1 Krl 12,32b-33). Pan jednak wydaje wyrok na ten ołtarz w Betel poprzez męża Bożego z Judy (por. 1 Krl 13,1-10). „Ołtarzu, ołtarzu! Tak mówi Pan: Oto rodowi Dawida narodzi się syn, imieniem Jozjasz, który na tobie złoży ofiarę z kapłanów wyżyn, spalających na tobie ofiary kadzielne. Będą palić na tobie kości ludzkie” (1 Krl 13,2; por. 2 Krl 23,15 nn). Mąż Boży ogłasza, że przyszedł król z dynastii Dawidowej, imieniem Jozjasz, sprofanuje ołtarz, który poświęcił Jeroboam¹¹.

Ów mąż Boży dał także wówczas znak, mówiąc: „«Taki będzie ten cudowny znak, który zapowiedział Pan: Oto ten ołtarz rozpadnie się i rozsypie się popiół, który jest na nim». Kiedy król Jeroboam usłyszał słowo męża Bożego, które wypowiedział do ołtarza w Betel, natychmiast wyciągnął do ołtarza rękę, wołając: «Schwytajcie go!» A wtedy uschła mu ręka, którą wyciągnął ku niemu, i nie mógł jej cofnąć ku sobie. Ołtarz zaś rozpadł się, a popiół z ołtarza rozsypał się stosownie do cudownego znaku danego przez męża Bożego z nakazu Pańskiego” (1 Krl 13,3-5). Sparaliżowana ręka króla i rozpadnięcie się ołtarza to dramatyczne znaki potwierdzające autentyczność słowa prorockiego. Następnie król prosi męża Bożego, aby wstawił się za nim u Boga o odzyskanie władzy w ręce (w. 6a). „Wtedy mąż Boży przejednał oblicze

¹⁰ Por. S. Talmon, *Calendar reckoning in Ephraim and Juda*, „Vetus Testamentum” 8 (1958), s. 58-63; T. Brzegowy, *Doroczne święta pielgrzymkowe Izraela*, RBL 36 (1983), s. 98-115; tenże, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, s. 33; tenże, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 216 n; C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3, s. 318 n; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 238 n.

¹¹ Por. T. Brzegowy, *Prorocy Amos i Ozeasz w walce o czysty kult*, s. 96 n; M. O’Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 528; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 277.

Pana i wnet król odzyskał władzę w swojej ręce i znowu stała się taką, jak poprzednio” (1 Krl 13,6b)¹².

Jeroboam chce złożyć owemu mężowi Bożemu dar za uzdrowienie i zaprasza go do swego domu (por. 1 Krl 13,7). Ten jednak odmawia gościny, powołując się na słowo Pana, który zabronił mu tam spożywać posiłek (1 Krl 13,8-10). Odmowa gościny u Jeroboama przez męża Bożego ma związek z jego wyrocznią. Obie decyzje wyrażają bezwarunkowe odrzucenie przez Jahwe królestwa północnego. Dzielenie stołu z kimkolwiek z Betel byłoby kompromisem z tym, co niewybaczalne. Wówczas czyn proroka podważałby jego słowa¹³.

Wracając do Judy, ów mąż Boży spotkał starego proroka, który wyszedł mu naprzeciw (1 Krl 13,11-14). Ów stary prorok zaprosił go do siebie na posiłek (1 Krl 13,15). Wtedy mąż Boży z Judy powtarza odmowę, powołując się na rozkaz Pana (1 Krl 13,16 n). Wówczas stary prorok oszukuje go mówiąc, że jemu też objawił się anioł i nakazał, aby zawrócił męża Bożego z drogi i spożył z nim posiłek (1 Krl 13,18). Mąż Boży z Judy daje się namówić i idzie do domu starego proroka, aby tam spożyć chleb i napić się wody (1 Krl 13,19).

Następnie autor pisze: „A gdy oni siedzieli przy stole, wówczas Pan skierował słowo do proroka, który go zawrócił z drogi. Zawołał on do męża Bożego, przybyłego z Judy: «Tak mówi Pan: Za to, że sprzeniewierzyłeś się słowom Pana i nie spełniłeś polecenia, które ci dał Pan, Bóg twój, gdyż powróciłeś i spożyłeś chleb oraz napiłeś się wody w tym miejscu, o którym ci powiedział: Nie jedz tam chleba i nie pij wody! – twój trup nie wejdzie do grobu twoich przodków». Kiedy już zjedli chleb i napili się wody, osiodłał osła owemu prorokowi, którego zawrócił z drogi. A gdy ów odjechał, na drodze napadł na niego lew i zabił go. Trup jego leżał porzucony na drodze, a koło niego stał osioł. Również i ów lew stał koło trupa” (1 Krl 13,20-24).

Wiadomość o tym wydarzeniu dotarła do starego proroka. „Gdy dowiedział się o tym prorok, który zawrócił go z drogi, powiedział: «To jest mąż Boży, który sprzeniewierzył się słowom Pana, i dlatego Pan zesłał na niego lwa, aby go rozszarpał i zabił, według zapowiedzianego mu wyroku przez Pana» [...] Kiedy już go pochował, rzekł prorok do swoich synów: «Po mojej śmierci pochowacie mnie w tym grobie, w którym został pochowany mąż Boży. Złóżcie mnie koło jego kości, aby moje kości zachowane były dzięki jego kościom. Bo na pewno spełni się ta zapowiedź, którą on ogłosił jako wyrok Pański na ten ołtarz w Betel i na wszystkie przybytki wyżyn, które są w miastach Samarii»” (1 Krl 13,26.31 n).

Autor natchniony przytacza to opowiadanie celem uzasadnienia konieczności bezwzględnego posłuszeństwa wobec wyraźnego rozkazu Bożego. Słów

¹² Por. M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 528; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 277.

¹³ Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 277.

Boga należy słuchać nawet wbrew rzekomym prywatnym objawieniom (por. Ga 1,8). Następnie autor podaje: „Jednak po tych wydarzeniach Jeroboam nie zawrócił ze swej złej drogi, lecz przeciwnie, mianował kapłanów wyżyn spośród zwykłego ludu. Kto tylko chciał, tego wprowadzał na urząd, tak iż stawał się kapłanem wyżyn. Takie postępowanie stało się dla rodu Jeroboama sposobnością do grzechu i powodem usunięcia go i zgładzenia z powierzchni ziemi” (1 Krl 13,33 n). Autor wskazuje, że przyczyną wszelkiego zła i nieszczęść jest grzeszne postępowanie¹⁴.

U schyłku rządów Jeroboama zachorował jego syn Abiasz (por. 1 Krl 14,1). Wtedy król posyła swoją żonę do proroka Achiasza, aby się poradzić w sprawie dziecka (por. 1 Krl 14,2-18). Achiasz natomiast wygłasza wyrok na Jeroboama, który ma przekazać mu żona: „Tak mówi Pan, Bóg Izraela: «Za to, że wywyższyłem cię spośród ludu i uczyniłem wodzem mego ludu izraelskiego oraz oderwałem królestwo od domu Dawida, aby je dać tobie, tyś nie stał się jak mój sługa Dawid, który zachował moje polecenia i który postępował za Mną z całego swego serca, czyniąc tylko to, co jest słuszne w moich oczach. Ale stałeś się przez twoje postępowanie gorszym od wszystkich twoich poprzedników, bo ośmieliłeś się uczynić sobie innych bogów – posągi ulane z metalu, aby Mnie tym drażnić, a Mną wzgardzić. Dlatego sprowadzę nieszczęście na ród Jeroboama, gdyż wytepię z domu Jeroboama nawet chłopca, niewolnika i wolnego w Izraelu»” (1 Krl 14,7-10). Prorok oznajmia także, że dziecko Jeroboama umrze (por. 1 Krl 14,12), zaś jego dynastia i sam Izrael ostatecznie zginą. Po powrocie żony króla do domu, niejako dla przypieczerowania prawdziwości okrutnego losu, dziecko umiera¹⁵.

Achiasz ogłasza zatem odrzucenie i wytepienie rodu Jeroboama (por. 1 Krl 14,14). Bóg opuści Izraela: „Wyrwie Izraela z tej pięknej ziemi, którą dał ich przodkom. Później rozsiej ich poza Rzekę” (1 Krl 14,15b). Prorok dołącza do tego surowego wyroku także jego uzasadnienie: „za to, że zrobili sobie aszery i pobudzali Pana do gniewu” (1 Krl 14,15c). To wszystko stanie się „z powodu grzechów Jeroboama, który sam zgrzeszył i doprowadził do grzechu Izraela” (1 Krl 14,16)¹⁶.

¹⁴ Por. tamże, s. 278.

¹⁵ Por. M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 529; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 278; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 217.

¹⁶ Por. J. Day, *Ashera in the Hebrew Bible and Northwest Semitic Literature*, „Journal of Biblical Literature” 105 (1986), s. 389 nn; O. Keel, C. Uehlinger, *Göttinnen, Götter und Gottessymbole. Neue Erkenntnisse zur Religionsgeschichte Kanaans und Israels aufgrund bislang unerschlossener ikonographischer Quellen*, Freiburg 1993, s. 16 nn; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 278; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 217 n.

Początkowo Jeroboam był narzędziem w ręku Jahwe dla ukarania grzechów Salomona. Prorok Achiasz spodziewał się po Jeroboamie, że będzie on królem według woli Jahwe. Obietnica dana Jeroboamowi była uzależniona od jego posłuszeństwa, ten jednak okazał nieposłuszeństwo, dlatego spotyka go kara. Cała jego działalność fundatorska jest określona mianem „grzechu Jeroboama” (por. 1 Krl 12,28-33; 13,33 n). To właśnie jego wykroczenia przesądziły o dalszych losach królestwa Izraela, które wraz z dynastią było skazane na całkowitą zagładę. Kolejni królowie Izraela¹⁷ są przyrównywani do tego pierwszego po podziale króla państwa północnego. Autorzy biblijni ukazują ich jako kontynuatorów „grzechu Jeroboama”¹⁸.

Grzechem Jeroboama było bałwochwalstwo. Czynił on sobie posągi obcych bogów ulane z metalu (por. 1 Krl 14,9). Wprowadził oficjalny kult podobizny cielca, który przypominał kananejskie ryty płodności. To właśnie w ten sposób dokonana się na terenie Izraela kontaminacja jahwizmu z kultem pogańskim. Stąd kilkadziesiąt lat później prorok Eliasz gromadzi Izraela na Karmelu celem opowiedzenia się albo za Baalem, albo za Jahwe (por. 1 Krl 18,20-40)¹⁹. Również prorocy: Amos i Ozeasz wskazują na to sprzeniewierzenie się Izraela (por. Am 4,4 n; 5,4-6; Oz 10,1-8). Jest to postępująca degradacja wiary w jedynego Boga Jahwe. Stanowić to będzie podatny grunt dla asyryjskich kolonizatorów, którzy wprowadzą tu synkretyczny kult bez wyraźnego związku z religią objawioną²⁰.

Jeroboam rozpoczyna cały szereg królów Izraela, których autorzy biblijni oceniają jako „czyniących to, co złe w oczach Pana” (por. 1 Krl 15,26.30.34; 16,19.25 n.31; 22,53 n; 2 Krl 3,2 n; 10,29.31; 13,1-6.11; 14,24; 15,9.18.24.28)²¹. Tylko do kilku królów Izraela nie została zastosowana *explicite* miara „grzechu Jeroboama”. I tak król Ela jest potępiony za swoje własne grzechy i grzechy swoich ojców (1 Krl 16,13), Szallum panujący tylko miesiąc w Samarii, nie otrzymał żadnej oceny moralnej (2 Krl 15,13-15). Ostatni zaś król Izraela, Ozeasz, został odróżniony od poprzedników i potępiony za własne grzechy, a nie zestawiony z Jeroboamem (2 Krl 17,2)²².

¹⁷ Łącznie jest ich osiemnastu i są reprezentantami ośmiu dynastii.

¹⁸ Por. C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3, s. 321; T. Brzegowy, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, s. 33 n; M. O’Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 529.

¹⁹ Por. M. O’Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 531 n.

²⁰ Por. T. Brzegowy, *Prorocy Amos i Ozeasz w walce o czysty kult*, s. 102; tenże, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 218.

²¹ Por. C. Schedl, *Historia Starego Testamentu*, t. 3, s. 321; T. Brzegowy, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, s. 34.

²² Por. T. Brzegowy, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, s. 34. Szerzej na ten temat patrz: H. Weippert, *Die „deuteronomistischen” Beurteilungen der Könige von Israel und Juda und das problem der Redaktion der Königsbücher*, „Biblica” 53 (1972), s. 301-339.

Hagiografowie podają o występkach władców państwa północnego zwykle tylko ogólną informację, że „czynili to, co złe w oczach Pana”. Jednak o izraelskim królu Achabie autor pisze, że: „stał się gorszym od wszystkich swoich poprzedników. Doszło do tego, że nie wystarczyło mu popełnianie grzechów Jeroboama, syna Nebata, gdyż wzięwszy sobie za żonę Izebel, córkę Etbaala, króla Sydończyków, zaczął służyć Baalowi i oddawać mu pokłon. Ponadto wznosił ołtarz Baalowi w świątyni Baala, którą zbudował w Samarii. Achab sporządził też aszerę. Wskutek tego Achab jeszcze więcej czynił złego niż wszyscy królowie, którzy przed nim byli, drażniąc Pana, Boga Izraela” (1 Krl 16,30-33)²³.

Królowi Achabowi deuteronomista poświęca aż sześć rozdziałów (1 Krl 16,29-22,40). Otrzymuje on jednak już na wstępie najsurowszą ocenę spośród wszystkich królów Izraela. Powodem jest uległość wobec żony i pod jej wpływem oddawanie czci Baalowi i Aszerze. Podobnie niegdyś cudzoziemskie księżniczki miały wpływ na króla Salomona. Achab zbudował także w Samarii świątynię i ołtarz bałwochwalczego kultu. Wzmianka dotycząca odbudowania Jerycha z 1 Krl 16,34 ukazuje Achaba jako ignoranta religijnej tradycji Izraela poprzez złamanie klątwy ogłoszonej przez Jozuego w Joz 6,26²⁴.

W czasach panowania Achaba występuje prorok Eliasz, który upomina króla i naród. Chodzi o rozstrzygnięcie kwestii, kto kontroluje urodzajność ziemi, która po zasiedleniu Kanaanu przez Izraelitów stała się sprawą zasadniczą. Dotychczas w Kanaanie uważano, że dawcą deszczu i urodzajów jest Baal. Izraelici po zajęciu Kanaanu zasadniczo nie porzucili czci Jahwe, ale jednocześnie oddawali cześć Baalowi. W ten sposób wytworzył się pewien rodzaj synkretyzmu, który był ostro zwalczany przez autorów deuteronomistycznych. Jahwe bowiem nie toleruje żadnych innych bogów. Eliasz mówi: „Dopókiż będziecie chwiać się na obie strony? Jeżeli Jahwe jest prawdziwym Bogiem, to Jemu służcie, a jeżeli Baal, to służcie jemu!” (1 Krl 18,21). Dochodzi do konfrontacji, podczas której Jahwe okazał się prawdziwym Bogiem odpowiadającym na apel człowieka. To On kontroluje i rozdziela urodzajność ziemi (por. 1 Krl 18,22-40)²⁵.

²³ Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 280; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 254; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 222.

²⁴ Por. W.M. Schniedewind, *History and Interpretation: The Religion of Ahab and Manasseh in the Book of Kings*, „Catholic Biblical Quarterly” 55 (1993), s. 653 nn; J.S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje...*, s. 176; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 280; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 253 nn; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 222.

²⁵ Por. U. Szwarz, „Iść za Panem”. *Sens teologiczny tekstu 1 Krl 18,21*, RBL 4 (1978), s. 184-193; J.S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje...*, s. 244; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 281; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 226.

Eliasz potępia Achaba i jego żonę Izebel za grzech wobec Nabota (por. 1 Krl 21). Król chciał bowiem nabyć winnicę należącą do Nabota (w. 2 n). Ten jednak nie zamierzał jej sprzedać (w. 4). Wtedy pojawia się Izebel, która obiecuje królowi tę winnicę (w. 7). Nie może jednak działać bez upoważnienia króla, a zatem zaczyna się wspólne działanie bezwzględnych monarchów nie dbających o prawa Boże, ani o losy swoich poddanych. Izebel uknuła zbrodniczy plan. Wysłała listy do starszyzny i dostojników Jizreel, które opatrzyła pieczęcią króla (w. 8). W listach daje polecenie oskarżenia Nabota przez dwóch fałszywych świadków o bluźnierstwo Bogu i królowi, w wyniku czego Nabot zostaje skazany na karę śmierci. Wyrok zapada na podstawie sfabrykowanego okarżenia (ww. 9-14). Następnie Achab przejmuje winnicę Nabota (w. 16)²⁶.

W Izraelu król i poddani byli związani prawem Bożym (por. Pwt 17,18-20). To właśnie według tego prawa zostają surowo osądzeni: król Achab i królowa Izebel, przez proroka Eliasza (por. 1 Krl 21,17-29). Achab został w ostrych słowach skarcony jako morderca i grabieżca: „Tak mówi Pan: Czyż nie dokonałeś mordu, a nadto zagrabiłeś winnicę? [...] Tam, gdzie psy wylizwały krew Nabota, będą lizaly psy również i twoją krew” (w. 19). Eliasz zapowiada całkowite wyniszczenie jego dynastii: „zaprzedałeś się, żeby czynić to, co jest złe w oczach Pana, aby Go obrażać. Oto Ja sprowadzę na ciebie nieszczęście, gdyż wymiotę i wytępię z domu Achaba nawet chłopca, niewolnika i wolnego w Izraelu, i postąpię z twoim rodem, jak z rodem Jeroboama, syna Nebata, i jak z rodem Baszy, syna Achiasza, za to, że Mnie do gniewu pobudziłeś i ponadto doprowadziłeś do grzechu Izraela. Również i o Izebel tak mówi Pan: Psy będą żarły Izebel pod murem Jizreel. Zmarłego z rodu Achaba w mieście będą żarły psy, a zmarłego w polu będą żarły ptaki powietrzne». Naprawdę, nie było nikogo, kto by tak, jak Achab, zaprzedał się, aby czynić to, co jest złe w oczach Pana. Albowiem do tego skłoniła go żona jego Izebel. Bardzo haniebnie postępował, służąc bożkom; zupełnie tak, jak to czynili Amoryci, których Pan wydziedziczył na rzecz Izraelitów” (ww. 20b-26). Na te słowa Achab rozdziera szaty, wkłada wór i pości (w. 27). Okazuje skruchę przed Bogiem, dlatego wykonanie kary zostaje zawieszona i przeniesiona na czasy rządów jego syna: „Dlatego, że upokorzył się przede Mną, nie dopuszczę nie-

²⁶ Por. F.J. Andersen, *The Socio-Juridical Background of the Naboth Incident*, „Journal of Biblical Literature” 85 (1966), s. 46-57; G. Hentschel, *Die Elijaerzählungen*, Leipzig 1977, s. 15; K.W. Whitelam, *The Just King. Monarchical Judicial Authority in Ancient Israel*, Sheffield 1979, s. 170 nn; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 533; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 284; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Kraków 2006, s. 68; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 227 n.

szczęścia za jego życia. Nieszczęście dopuszczę na jego ród za życia jego syna” (w. 29b)²⁷.

Prorok Eliasz sprzeciwia się wszelkiemu synkretyzmowi, podobnie jak później Elizeusz. Ich wystąpienia stanowią punkt zwrotny w religijnej postawie Izraela. Swoją gorliwością stworzyli w Izraelu miejsce należne Bogu Jahwe, stawiając tamę kultowi fenickiego Baala i jego małżonki Asztarty²⁸. Jednak w państwie izraelskim trwają ciągle walki o tron. Pomiedzy członkami północnego królestwa nie istnieją silne więzi. Władcy często się zmieniają. Nowy pretendent do tronu obala poprzednika i morduje jego rodzinę²⁹.

W roku 722 przed Chrystusem upada obleżona przez Asyrię Samaria, stolica królestwa izraelskiego. Wtedy królestwo północne przestaje istnieć. Asyryjczycy deportowali bowiem znaczniejszych i bogatszych mieszkańców Izraela (2 Krl 17,5 n), zostawiając tylko ludność ubogą, a na miejsce deportowanych osiedlono innych: „z Babilonu, z Kuta, z Awwa, z Chamat i z Sefarwaim” (w. 24). Pomieszanie się ludności tubylczej z napływową dało początek Samaritanom, ludności mieszanej pod względem etnicznym i religijnym, z przeważającymi elementami religii mojżeszowej³⁰.

W 2 Krl 17,7-23 autor podaje przyczyny upadku królestwa północnego, które stanowią niejako podsumowanie grzechów Izraela. Znajdują się tam słowa: „Stało się tak, bo Izraelici zgrzeszyli przeciwko Panu, Bogu swemu, który ich wyprowadził z Egiptu, spod ręki faraona, króla egipskiego. Cztili oni bogów obcych i naśladowali obyczaje ludów, które Pan wypędził przed Izraelitami, oraz królów izraelskich, których wybrali. I wymyślili sobie Izraelici rzeczy przewrotne na przekór Panu, Bogu swemu. Zbudowali sobie wyżyny we wszystkich swoich miejscowościach – od wieży strażniczej aż do miasta warownego. Ustawili sobie stele i aszery na każdym wyniosłym pagórku i pod każdym drzewem zielonym. I składali ofiary kadzielne tamże – na wszystkich wyżynach – podobnie jak ludy, które Pan usunął przed nimi. Spełniali czyny grzeszne, drażniąc Pana. I służyli bożkom, o których Pan powiedział im: «Nie czyńcie tego!»” (2 Krl 17,7-12)³¹.

²⁷ Por. G. Hentschel, *Die Elijaerzählungen*, s. 15 nn; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 533; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 284; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 68 n; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 228.

²⁸ Por. T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 232; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 98 n.

²⁹ Por. T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, Kraków 1991, s. 130 n.

³⁰ Por. tamże, s. 131; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 295-304; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 238 n.

³¹ Por. G. Hentschel, *Die Elijaerzählungen*, s. 43 nn; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 543; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 295.

Bóg ciągle ostrzegał Izraela i Judę przez proroków oraz wzywał do przestrzegania Jego nakazów (por. 2 Krl 17,13 n). Oni zaś „Odrzucili przykazania Jego i przymierze, które zawarł z przodkami, oraz rozkazy, które im wydał. Szli za nicością i stali się niczym – naśladować ludy wokół siebie, co do których przykazał im Pan, aby nie postępowali tak, jak one. Odrzucili wszystkie polecenia Pana, Boga swego, i ulali sobie posągi – dwa cielce. Zrobili sobie aszerę i oddawali pokłon całemu wojsku niebieskiemu, i służyli Baalowi. Przeprowadzali synów swoich i córki przez ogień. Uprawiali wróżbiarstwo i czarnoksięstwo. Oddali się czynieniu tego, co jest złe w oczach Pana, drażniąc Go. Wtedy Pan zapłonął gwałtownym gniewem przeciw Izraelowi i odrzucił go od swego oblicza. Pozostało tylko samo pokolenie Judy” (2 Krl 17,15-18; por. 18,12)³².

Końcowe słowa owego podsumowania występków narodu wybranego dotyczą także królestwa Judy: „Również Juda nie przestrzegał poleceń Pana, Boga swego, i naśladował obyczaje, które Izrael wprowadził. Wtedy Pan odrzucił całe potomstwo Izraela, poniżył je i wydał je w moc łupieżców, aż wreszcie odrzucił je od swego oblicza. Albowiem oderwał Izraela od domu Dawida, a Izrael obrał sobie za króla Jeroboama, syna Nebata. Jeroboam zaś oderwał Izraela od Pana i doprowadził go do wielkiego grzechu. Izraelici naśladowali wszystkie grzechy, które Jeroboam popełnił – nie odstępili od nich. Aż wreszcie Pan odrzucił Izraela od swego oblicza, tak jak zapowiedział przez wszystkie sługi swoje, proroków. I przesiedlił Izraelitów z własnego kraju w niewolę do Asyrii” (2 Krl 17,19-23)³³.

2. Występki w państwie południowym

Również w Judzie nastąpił religijny upadek. Dokonało się to już za rządów króla Roboama. Deuteronomista pisze: „Juda też czynił to, co jest złe w oczach Pana. Wskutek tego drażnili Go bardziej, niż to czynili jego przodkowie swoimi grzechami, jakie popełniali. Bo i oni sobie zbudowali wyżyny i stele, i aszery przy ołtarzach na każdym wzgórzu wyniosłym i pod każdym drzewem zielonym. Zaczął się również w kraju nierząd sakralny. Postępowali według wszelkich obrzydliwości pogan, których Pan wypędził sprzed Izraelitów” (1 Krl 14,22-24). Autor opowiada o przerażającej niewierności króla Roboama

³² Por. G. Hentschel, *Die Elijaerzählungen*, s. 56 nn; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 543; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 295.

³³ Por. G. Hentschel, *Die Elijaerzählungen*, s. 53 nn; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 543; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 295.

w zakresie kultu. Kronikarz zaś wzmiankuje, że król opuścił prawo Pańskie (por. 2 Krn 12,1)³⁴.

A zatem również w Judzie szerzyło się bałwochwalstwo. Judejczycy oddawali kult Baalowi, a także uprawiali nierząd sakralny. Miało to miejsce również podczas rządów kolejnych królów: Abijjama i Asy (por. 1 Krl 15). Autor biblijny odnotowuje, że król Asa „czynił to, co jest słuszne w oczach Pana, tak jak jego przodek Dawid, gdyż kazał wysiedlić z kraju uprawiających nierząd sakralny i usunął wszelkie bożki, które zrobili jego przodkowie. A nawet swą matkę Maakę pozbawił godności królowej-matki za to, że sporządziła bożka ku czci Aszery³⁵. Ponadto Asa ściał i spalił tego bożka przy potoku Cedron. Ale nie usunięto wyżyn. Jednak serce Asy w ciągu całego życia jego było szczere wobec Pana” (1 Krl 15,11-14; por. 2 Krn 14,1-5; 15,16 n). Dolina Cedronu uchodziła za nieczystą, ponieważ tam grzebano zmarłych. W innej zaś części wrzucano tam odpadki i śmieci. Postępowanie króla jest zatem bardzo stanowcze³⁶.

Kronikarz wprowadza postać proroka Azariasza, który wzywa do wierności: „Posłuchajcie mię, Aso i wszyscy z Judy i Beniamina! Pan jest z wami, gdy wy jesteście z Nim. Jeśli Go będziecie szukać, znajdziecie, a jeśli Go opuścicie, i On was opuści” (2 Krn 15,2). Wszelkie powodzenie jest uzależnione od wierności Bogu oraz pokładania w Nim ufności. Powodzenie nie zależy natomiast od układów z innymi królami³⁷.

Kronikarz odnotowuje, że gdy przeciw Judzie powstał Basza, król Izraela, wtedy król Asa zawarł układ z królem Aramu, Ben-Hadadem. „W tym to czasie przyszedł do Asy, króla Judy, «Widzący» Chanani i rzekł do niego: «Ponieważ oparłeś się na królu Aramu, a nie na Panu, Bogu twoim, dlatego wymknie się z twojej ręki wojsko króla aramejskiego. Czyż Kuszyci i Libijczycy nie byli wielką potęgą dzięki rydwanom i bardzo licznym jeźdźcom? A jednak, gdy się oparłeś na Panu, oddał ich w twoje ręce. Albowiem oczy Pana obiegają całą ziemię, by wspierać tych, którzy mają wobec Niego serce szczere. Postąpiłeś nierozsądnie tym razem, i dlatego odtąd będziesz miał walki». Rozgniewał się wtedy Asa na «Widzącego» i wtrącił go do więzienia, ponieważ jego słowa

³⁴ Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 279; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 229; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 219.

³⁵ Pewną rolę w propagowaniu pogańskich kultów miały królowe-matki (hebr. *gebira*), które nie pochodziły z rodów hebrajskich. Szerzej na ten temat patrz: N.E.A. Andreasen, *The Role of the Queen Mother in Israelite Society*, „Catholic Biblical Quarterly” 45 (1983), s. 179-194.

³⁶ Por. J.S. Synowiec, *Izrael opowiada swoje dzieje...*, s. 174; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 279; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 327; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 264 nn; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 243; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 97 n; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 219; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 53.

³⁷ Por. S. Gądecki, *Wstęp do ksiąg historycznych Starego Testamentu*, Gniezno 1992, s. 80; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 53 n.

doprowadziły go do gniewu. Uciskał też Asa w tym czasie niektórych z ludu” (2 Krn 16,7-10). Występuje tu grzech Asy szczególnie w postaci braku zaufania do Boga. Ten jego grzech będzie miał poważne konsekwencje. Odtąd już król i Juda nie doznają pokoju³⁸.

W czasie, gdy w Izraelu prorocy: Eliasz i Elizeusz sprzeciwiali się synkretyzmowi, w państwie południowym rządili kolejni królowie: Jozafat, Joram, Ochozjasz, Atalia i Joasz. W Judzie piastujący władzę stanowią jedną dynastię Dawidową, chociaż i tu nie wszyscy królowie są jego godnymi następcami (por. 2 Krl 8,18; 16,2-4; 21,2-9.20-22; 24,9.19; 2 Krn 21,6; 22,4; 28,1-4; 33,2-10.22; 36,5.9.12)³⁹. Panujący w Judzie król Achaz, chcąc ocalić Jerozolimę, wydał na łup Asyrii bratnie państwo Izraela. On sam zaś stał się wasalem Asyrii. Na jego polecenie zbudowano w Jerozolimie ołtarz na wzór pogański. Miało to wymowę polityczną i religijną. Achaz musiał w ten sposób zapłacić za swoje ocalenie. Ustawia zatem w stolicy znaki asyryjskiego panowania, czyli wizerunki boga Aszszura, króla oraz ołtarz. Godzi to jednak poważnie w czystość religii jahwistycznej (por. 2 Krn 28)⁴⁰.

Stworzona została w ten sposób okazja do odrodzenia kultów kananejskich. Sam król daje zły przykład. Autor biblijny pisze o nim, że: „Nie czynił on tego, co jest słuszne w oczach Pana, Boga jego, tak jak jego praojciec, Dawid, lecz kroczył drogą królów izraelskich. A nawet syna swego przeprowadził przez ogień – na modłę ohydnych grzechów pogan, których Pan wypędził przed Izraelitami. Składał ofiary krwawe i kadzielne na wyżynach i pagórkach, i pod każdym drzewem zielonym” (2 Krl 16,2-4; por. 2 Krn 28,1-4). Autorzy zamieszczają tu uwagę o niegodziwym postępowaniu króla Achaza, który sam składa krwawe ofiary. Praktykując kult na wyżynach, legalizuje w ten sposób idolatrię. Dopuszcza się nawet złożenia w ofierze Molochowi swojego syna (por. 2 Krl 16,3; 2 Krn 28,3). Rzutuje to na cały okres jego rządów. Sporządzanie posągów bożków jest idolatrią. Szczytem zaś kultu pogańskiego była ofiara z ludzi. Kronikarz mówi wprawdzie tylko o królu, jednak ma na uwadze kult bałwochwalczy rozprzestrzeniony w całym kraju. Izraelici byli skłonni do kultu zmysłowego, zaś Jahwe jest bezobrazowy⁴¹.

³⁸ Por. H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 272; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 53 n.

³⁹ Por. T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 130 n; tenże, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 98 nn.

⁴⁰ Por. A. Salas, *Wędrowka narodu...*, s. 161; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 333 n; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 324 nn; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 239; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 56.

⁴¹ Por. A. Salas, *Wędrowka narodu...*, s. 161; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 543; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 294 n; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 333; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 324 n; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 102; T. Brzegowy,

Syn i następca Achaza, Ezechiasz, przejmuje państwo Judy, w którym życie religijne jest skażone kultami pogańskimi. Ten król podejmuje się przeprowadzenia reformy religijnej. Pragnie odnowić religię jahwistyczną. „On to usunął wyżyny, potrzaskał stele, wyciął aszery i potłukł węża miedzianego, którego sporządził Mojżesz, ponieważ aż do tego czasu Izraelici składali mu ofiary kadzielne – nazywając go Nechusztan” (2 Krl 18,4)⁴². Każe on oczyścić świątynię ze wszystkiego, co wiązało się z kultem bałwochwalczym i przywraca właściwe obrzędy. Zwraca się do lewitów: „Teraz oczyśćcie siebie i oczyśćcie dom Pana, Boga ojców waszych. Usuńcie to, co nieczyste, z miejsca świętego. Albowiem sprzeniewierzyli się nasi przodkowie i czynili to, co jest złe w oczach Pana, Boga naszego, opuścili Go i odwrócili twarz od przybytku Pańskiego, a tyłem do niego się obrócili. Zamknęli bramy przedsionka i pogasili lampy, nie składali w świątyni ofiar kadzielnych ani całopaleń Bogu Izraela. Dlatego spadł gniew Pana na Judę i na Jerozolimę” (2 Krn 29,5-8)⁴³.

Cały naród przez swoje grzechy zaciągnął winę. Ezechiasz przypomina grzech Judy. Chodzi o dopuszczenie do zamarcia życia kultycznego w świątyni. Król przypomina także słuszną karę, jaka spotkała Judę. Teraz trzeba uzdrowić sytuację i przebłagać Boga za grzechy. W związku z tym, król proponuje odnowienie przymierza narodu wybranego z Bogiem, a w konsekwencji odnowę życia kultycznego (por. w. 2 Krn 29,11). Ezechiasza wspierają dwaj prorocy: Micheasz i Izajasz⁴⁴.

Jednak syn Ezechiasza, Manasses, nie kontynuował dzieła swego ojca. „Czynił on to, co jest złe w oczach Pańskich – na modłę ohydnych grzechów tych ludów, które Pan wypędził przed Izraelitami. Na powrót odbudował wyżyny, które zniósł jego ojciec, Ezechiasz. Wznosił ołtarze Baalowi i zrobił aszerę – tak jak robił Achab, król Izraela. Oddawał pokłon całemu wojsku niebieskiemu i służył mu. Budował również ołtarze w świątyni Pańskiej, o której Pan powiedział: «W Jeruzalem kładę moje Imię». Budował ołtarze całemu wojsku niebieskiemu na obydwóch dziedzińcach świątyni Pańskiej” (2 Krl 21,2-5; por. 2 Krn 33,2-5). Autor mocno wyakcentowuje potępienie pogańskich poczynań króla, który oddaje cześć bóstwom asyryjskim. Odnotowuje też ze zgorzaniem, że działo się to w Jerozolimie, a więc tam, gdzie Jahwe umieścił swoje Imię (por. 2 Krl 21,4; 2 Krn 33,4)⁴⁵.

Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie), s. 239; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 56.

⁴² Por. T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 240; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 296.

⁴³ Por. A. Salas, *Wędrownica narodu...*, s. 162 n; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 334; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 102; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 57.

⁴⁴ Por. H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 332 n.

⁴⁵ Por. A. Salas, *Wędrownica narodu...*, s. 163; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 545; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 299;

Dalej podaje autor, że Manasses patronował kultom bałwochwalczym włącznie z magią. „Przeprowadził syna swego przez ogień, uprawiał wróżbiarstwo i czary, ustanowił zaklinaczy i wieszczków. Mnóstwo zła uczynił w oczach Pana, tak iż Go pobudził do gniewu. Posąg Aszery, który sporządził, postawił w świątyni, o której Pan powiedział do Dawida i syna jego, Salomona: «W świątyni tej i w Jeruzalem, które wybrałem ze wszystkich pokoleń Izraela, kładę moje Imię na wieki. I już nie dopuszczę, by noga Izraelitów poszła na tułaczkę z dala od ziemi, którą dałem ich przodkom – o ile tylko będą pilnie przestrzegali wszystkiego, co im przykazałem, oraz całego Prawa, które im nadał sługa mój, Mojżesz». Lecz oni nie słuchali, a Manasses wprowadził ich w błąd, tak iż czynili większe zło aniżeli narody pogańskie, które Pan wytracił przed Izraelitami” (2 Krl 21,6-9; por. 2 Krn 33,6-9). Swoim postępowaniem łamał zatem prawa Boże (por. 2 Krl 21,8; 2 Krn 33,8)⁴⁶. Autor dodaje również, że król Manasses ponadto przelewał bez litości niewinną krew. „Nawet krew niewinną przelał Manasses w tak ogromnej ilości, iż nappełnił nią Jerozolimę od krańca do krańca – oprócz grzechów, w które wciągnął Judę, czyniąc to, co jest złe w oczach Pańskich” (2 Krl 21,16)⁴⁷. Kronikarz zaś dodaje, że: „Napominał Pan Manasses a i jego lud, ale nie nakłonili ucha” (2 Krn 33,10).

Jest to zatem okres ponownego upadku religijnego i moralnego. W Judzie zapanowały znowu pogańskie praktyki. Bóg zatem wydaje wyrok: „Ponieważ Manasses, król judzki, popełnił te ohydne grzechy – gorsze zło aniżeli wszystko, co czynili Amorycy przed nim – i nawet Judę doprowadził do grzechu przez swoje bożki, [...] oto Ja sprowadzam zagładę na Jeruzalem i na Judę, [...]. I wytrę Jeruzalem, tak jak wyciera się miskę, a po wytarciu obraca się dnem do góry. Odrzucę resztę mego dziedzictwa, wydam je w ręce nieprzyjaciół, tak iż staną się łupem i pastwą wszystkich swoich wrogów, ponieważ czynili to, co jest złe w moich oczach, i obrażali Mnie od chwili wyjścia ich przodków z Egiptu aż do dnia dzisiejszego” (2 Krl 21,11-15)⁴⁸.

Kronikarz dodaje jeszcze, że Manasses został pojmany i uprowadzony do Babilonu przez dowódców wojsk króla asyryjskiego. W ucisku i krańcowej nędzy upokarza się i nawraca do Jahwe. Jego modlitwa zostaje wysłuchana i Bóg pozwala mu wrócić do Jerozolimy (2 Krn 33,11-13)⁴⁹. Wydaje się, że

H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 356; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s.103; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s.244n.

⁴⁶ Por. A. Salas, *Wędrownica narodu...*, s. 163; M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 545 n; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 337.

⁴⁷ Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 299; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 245.

⁴⁸ Por. M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 546; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 299; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 57.

⁴⁹ Por. R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 337; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 358.

kronikarz chce w ten sposób usprawiedliwić długie panowanie bezbożnego króla. Miał on zrozumieć, że tylko Jahwe jest jedynym prawdziwym Bogiem, stąd po powrocie z niewoli Manasses usuwa kultury pogańskie, a wprowadza kult Jahwe (w. 15 n). Kronikarz zaznacza też, że: „Lud jednak nadal składał ofiary na wyżynach, lecz tylko dla Pana, Boga swego” (w. 17). Lud zatem w pełni nie nawrócił się⁵⁰.

Po Manassesie panuje jego syn, Amon, który postępuje dokładnie tak, jak jego ojciec. Naśladuje swego ojca w bałwochwalstwie (por. 2 Krl 21,20-22; 2 Krn 33,22 n). Z opisów biblijnych zdaje się wynikać, że Amon każe na nowo uformować podobizny bożków, których czcił jego ojciec. Jawnie oddaje im cześć. Nie okazuje skruchy i nie korzy się przed Jahwe, lecz pogrąża siebie i cały naród w pogaństwie⁵¹. Został on zamordowany w wyniku rewolty pałacowej (por. 2 Krl 21,23; 2 Krn 33,24). Choć autor nie podaje wyraźnego motywu spisku przeciw królowi, jednak jego przyczyną była prawdopodobnie chęć zerwania z polityką proasyryjską⁵².

W miejsce Amona królem zostaje jego syn, Jozjasz (por. 2 Krl 21,26; 2 Krn 33,25). Imperium asyryjskie jest już wtedy w stanie upadku. Jozjasz podejmuje reformę polityczną i religijną. Odrodzeniu narodowemu musi bowiem towarzyszyć odrodzenie i oczyszczenie religii. Zasadniczym celem reformy Jozjasza jest wyeliminowanie obcych wpływów zarówno z kultu, jak i z życia państwowego⁵³. Autor biblijny pisze o królu Jozjaszu: „Czynił on to, co jest słuszne w oczach Pańskich, i kroczył we wszystkim drogą praojca swego, Dawida – nie zbaczając ani na prawo, ani na lewo” (2 Krl 22,2; 2 Krn 34,2). Jego działania reformatorskie rozpoczęły się od świątyni jerozolimskiej, w której odnaleziono księgę Prawa (por. 2 Krl 22,8; 2 Krn 34,14). Wydarzenie „znalezienia księgi Prawa” wyznacza niejako całą resztę poczynań królewskich Jozjasza, który jest ukazany jako ten, który pozwala się prowadzić wskazaniom Prawa Mojżeszowego (por. Pwt 17,18-20). Opis tych działań wskazuje, że są one odwróceniem i naprawieniem grzechów poprzednich monarchów⁵⁴.

Tak więc „król wydał rozkaz arcykapłanowi Chilkiaszowi, kapłanom drugiego rzędu oraz strażnikom progów, aby usunęli ze świątyni Pańskiej wszyst-

⁵⁰ Por. T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 103.

⁵¹ Por. A. Salas, *Wędrowka narodu...*, s. 163;.

⁵² Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 299; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 360 n; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 325; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 103; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 245; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 58.

⁵³ Por. R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 337; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 58.

⁵⁴ Por. A. Salas, *Wędrowka narodu...*, s. 163; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 103 n; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 245 n; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 58 n.

kie przedmioty sporządzone dla Baala, Aszery i całego wojska niebieskiego. Kazał je spalić na zewnątrz Jerozolimy, na polach nad Cedronem, a popiół z nich zanieść do Betel. Zniósł kapłanów pogańskich, których ustanowili królowie judzcy i którzy składali ofiary kadzielne na wyżynach, w miastach Judy i w okolicach Jerozolimy, oraz tych, którzy składali ofiary kadzielne Baalowi, słońcu, księżycowi, gwiazdozbiorom i całemu wojsku niebieskiemu. Usunął Aszerę ze świątyni Pańskiej, na zewnątrz Jerozolimy do doliny Cedronu i spalił ją w dolinie Cedronu, stał na popioł i rzucał popiół jej na groby pospolitego ludu. Zburzył domy osób, uprawiających nierząd sakralny w świątyni Pańskiej, gdzie kobiety przedły zasłony dla Aszery” (2 Krl 23,4-7; por. 2 Krn 34,4-7). Autor kreśli etapy stanowczej reformy Jozjasza. Spis przeróżnych obyczajów pogańskich świadczy o głębokim zakorzenieniu kultów pogańskich zarówno w Izraelu, jak i w Judzie⁵⁵.

Dalsze poczynania reformatorskie Jozjasza obejmują miasta Judy i Beniamina „od Geba aż do Beer-Szeby” (2 Krl 23,8b). Król usuwa wyżyny (por. w. 8a), każe zniszczyć „Palenisko-Zgrozę w Dolinie Synów Hinnoma, aby już nikt odtąd nie przeprowadzał swego syna lub swojej córki przez ogień na cześć Molocha” (w. 10). Usuwa również stele i pnie sakralne (por. w. 14). Autor biblijny pisze również o działaniach Jozjasza: „Kazał usunąć konie, które królowie judzcy poświęcili Słońcu u wejścia do świątyni Pańskiej, blisko mieszkania eunucha Netanmeleka, które było w obrębie podwórca, a spalił w ogniu rydwan słoneczny. Ołtarze zaś na tarasie górnej izby Achaza, które zrobili królowie Judy, oraz ołtarze, które zrobił Manasses w obydwu dziedzińcach świątyni Pańskiej – król zburzył i wyrwał stamtąd, a proch ich wrzucił do doliny Cedronu. Nadto król splugawił wyżyny, które były naprzeciw Jerozolimy, na południe od Góry Oliwnej, i które Salomon, król izraelski, zbudował dla Asztarty – ohydy Sydończyków, dla Kemosza – ohydy Moabitów, i dla Milkoma – obrzydliwości Ammonitów” (2 Krl 23,11-13)⁵⁶.

Jozjasz burzy zatem ołtarze i wyżyny zbudowane przez Salomona dla jego żon. Naprawia też grzechy wielu innych królów judzkich (por. 2 Krl 23,5). Dokonuje w ten sposób radykalnego wyplenienia z Jerozolimy i okolic pogańskich praktyk kultowych. Burząc Salomonowe sanktuaria bałwochwalcze, Jozjasz usuwa przyczynę, która spowodowała podział królestwa. Stąd w dalszej kolejności rozszerza swoją reformę na tereny dawnego królestwa północnego. Chodzi zwłaszcza o sanktuarium Betel i okolice (por. 2 Krl 23,15-20). Autor biblijny podaje: „Nawet ołtarz będący w Betel – wyżynę utworzoną przez Jeroboama, syna Nebata, który doprowadził Izraela do grzechu – zburzył również

⁵⁵ Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 299 n; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 363 n; R. Jasnos, *Teologia prawa w Deuteronomium*, Kraków 2001, s. 200; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 327 n.

⁵⁶ Por. J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 300; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 246.

ten ołtarz i wyżyne, potłukł jej kamienie, starł na proch, spalił też aszerę” (2 Krl 23,15). W ten sposób Jozjasz naprawia również niewierności Jeroboama, zainicjowane w Betel i kontynuowane przez wszystkich królów północnego królestwa. Jozjasz dokonuje zniszczenia sanktuarium w Betel w ten sposób, jak to było zapowiedziane przez proroka w dniu inicjacji kultu Izraela w tym miejscu przez Jeroboama (por. 2 Krl 23,16 i 1 Krl 13,2)⁵⁷.

Następnie autor pisze: „Jozjasz usunął również wszystkie przybytki wyżyn, które zbudowali królowie Izraela we wszystkich miejscowościach Samarii, aby pobudzić Pana do gniewu. I postąpił z nimi zupełnie tak, jak z Betel. Wszystkich zaś kapłanów wyżyn, którzy tam byli, zabił nad ołtarzami i palił kości ludzkie na nich” (2 Krl 23,19 n). Dokonawszy oczyszczenia królestwa Izraela, Jozjasz wraca do Jerozolimy i celebrytuje uroczyste Paschę (2 Krn 35,1-19). Zgromadzonych Izraelitów wzywa do wierności Prawu (por. 2 Krl 23,20-23). Skłaniając naród do przestrzegania Bożych przykazań, odwraca wreszcie długą historię królewskich niewierności⁵⁸.

Niestety, odnowa religijna Jozjasza nie trwała długo. Jozjasz bowiem ginie w walce z faraonem Neko (2 Krl 23,29), przez co reformy nie zostają ugruntowane. Jego zaś następcy nie przejęli od Jozjasza pobożności ani pozytywnej reformatorskiej energii. Nie czynią niczego celem podtrzymania ducha religijnej odnowy narodu, na skutek czego do kraju oraz do Jerozolimy powraca praktyka kultów pogańskich (por. 2 Krl 23,31-24,20; Jr 7)⁵⁹. Dzieje się to w okresie panowania królów: Joachaza, Jojakima, Jojakina oraz Sedecjasza. O wszystkich tych władcach autor biblijny pisze, że „czynili to, co złe w oczach Pańskich” (2 Krl 23,32.37; 24,9.19).

Wcześniej zaś znajdują się słowa: „Jednakże Pan nie poniechał żaru wielkiego gniewu. Gniew ten zapłonął przeciw Judzie za wszystkie zniewagi, które Mu wyrządził Manasses. I Pan powiedział: «Nawet Judę odtrączę od oblicza mego, tak jak odtrąciłem Izraela. Odrzucę to miasto, które wybrałem, Jerozalem, i świątynię, o której powiedziałem: Tam będzie moje Imię!»” (2 Krl 23,26 n). Tradycja biblijna wskazuje, że tragedia Judy była nieunikniona ze względu

⁵⁷ Por. T.B. Dozeman, *The Way of the Man of God from Judah: True and False Prophecy In the Pre-Deuteronomic Legend of 1 Kings 13*, „Catholic Biblical Quarterly” 44 (1982), s. 379-393; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 300; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 328 n; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 246 n.

⁵⁸ Por. G.N. Knoppers, „There Was None Like Him”: *Incomparability in the Books of Kings*, „Catholic Biblical Quarterly” 54 (1992), s. 426; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 300; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 338; H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 370 nn; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 247 n; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 59.

⁵⁹ Por. T. Brzegowy, *Ostatnie dziesięciolecia Królestwa Judzkiego*, RT 1 (2000), s. 39; tenże, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 248; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 300 n; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 333 n; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 59.

na upór jej władców. Była to cena za niewierność⁶⁰. Na scenie politycznej Asyrię pokonuje Babilonia, która kładzie kres temu, co zostało z królestwa Dawidowego. Nadejście tego nieprzyjaciela zapowiadał Jeremiasz (por. Jr 4,5-31; 5,15-18; 6,1-8.22-26; 8,14-17; 10,18-22). Nabuchodonozor deportuje część ludności z królem Jojakinem (por. 2 Krl 24,8-16), ustanawiając w jego miejsce Sedecjasza (por. 2 Krl 24,17; 2 Krn 36,10). Był to człowiek słabego i niestałego charakteru. Daje się on wciągnąć w politykę filoegipską, przyczyniając się w ten sposób do ostatecznego zdobycia Jerozolimy przez Babilończyków⁶¹.

Koalicja, w którą dał się uwikłać Sedecjasz, była podsycana przez różnych wróżbitów, którzy zapowiadali rzekomy bliski koniec imperium babilońskiego. Babilonia zostaje zaatakowana przez Egipt, lecz nie ponosi szkody. Wojska Nabuchodonozora zaczynają oblegać Jerozolimę⁶². Sedecjasz nie słuchał słów Boga Jahwe skierowanych do niego przez proroka Jeremiasza. Kronikarz pisze: „Uczynił on kark swój twardym, a serce nieustępliwym, aby nie nawrócić się do Pana, Boga Izraela. Również wszyscy naczelnicy Judy, kapłani i lud, mnożyli nieprawości, naśladowując wszelkie obrzydliwości narodów pogańskich i bezczeszcząc świątynię, którą Pan poświęcił w Jerozolimie. Pan, Bóg ich ojców, bez wytchnienia wysyłał do nich swoich posłańców, albowiem litował się nad swym ludem i nad swym mieszkaniem. Oni jednak szydzili z Bożych wysłanników, lekceważyli ich słowa i wyśmiewali się z Jego proroków, aż wzmógł się gniew Pana na swój naród do tego stopnia, iż nie było już ocalenia” (2 Krn 36,13-16)⁶³.

Kronikarz wskazuje na grzech wiarołomstwa wewnętrznego i zewnętrznego Judy. Chodzi o naśladowanie pogan z ich kultem bałwochwalczym. Szczytem wiarołomstwa było zbezczeszczenie świątyni Jahwe, którą Bóg uświęcił swoją obecnością. Grzechem była też zatwardziałość serc poszczególnych członków narodu, którzy ignorowali upomnienia, pouczenia, doświadczenia przewencyjne, a z posyłanych przez Jahwe proroków kpili i prześladowali ich. Naród ten wielokrotnie odrzucał Bożą dobroć i miłosierdzie. Doszło do pogardy wobec słów Boga. A zatem w takiej sytuacji nie może się obejść bez kary⁶⁴.

⁶⁰ Por. M. O'Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 547; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 300.

⁶¹ Por. T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 131; tenże, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 105; T. Brzegowy, *Ostatnie dziesięciolecia Królestwa Judzkiego*, s. 40 nn; tenże, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 250 nn; A. Salas, *Wędrowka narodu...*, s. 164; R. North, *Pierwsza i Druga Księga Kronik*, s. 339; T. Hanelt, *Spotkania z Bogiem*, s. 103 n; J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 333 nn; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 60.

⁶² Por. J. Bright, *Historia Izraela*, Warszawa 1994, s. 341; T. Brzegowy, *Ostatnie dziesięciolecia Królestwa Judzkiego*, s. 44.

⁶³ Por. T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 105.

⁶⁴ Por. H. Langkammer, *Pierwsza i Druga Księga Kronik...*, s. 380 n.

Słowa z 2 Krn 36,13-16 są niejako podsumowaniem całej historii królów Judy. Kto podczas oblężenia Jerozolimy ocalał od miecza, ten został uprowadzony do Babilonu. W roku 587/586 ma też miejsce drugie przesiedlenie ludności i niewola babilońska. Tak zaczął się jeden z najtrudniejszych okresów w dziejach narodu wybranego⁶⁵. Kronikarz pisze: „Byli oni uprowadzeni do niewoli babilońskiej z powodu swych występków” (1 Krn 9,1b).

Druga Księga Królewska kończy się informacją o ułaskawieniu Jojakina w Babilonie przez króla Ewil Merodaka, który „kazał wyprowadzić go z więzienia. Rozmawiał z nim łaskawie i wyniósł jego tron ponad tron królów, którzy przebywali z nim w Babilonie. Zdjął więc Jojakin swoje szaty więzienne i jadał zawsze u króla przez wszystkie dni swego życia. Król babiloński zapewnił mu stałe utrzymanie, dzień po dniu, przez cały czas jego życia” (2 Krl 25,27-30). Zmiana szat wyraża tu zmianę statusu Jojakina. Nie chodzi tylko o zwykłe przebranie więźnia. Podobną wymowę ma przyznanie mu tronu, a nawet wyniesienie tronu Jojakina nad trony jego towarzyszy. Wywyższenie króla Jojakina przyczyniło się do obudzenia nadziei wygnańców na powrót z niewoli⁶⁶.

Kronikarz natomiast przytacza dekret Cyrusa, króla perskiego, który zezwala na powrót wygnańców do ojczyznoego kraju oraz na odbudowanie życia politycznego i religijnego (2 Krn 36,22 n; por. Ezd 1,1-3a; 6,3-7). Autor biblijny akcentuje w ten sposób nadzieję na nadejście czasu odbudowy Jerozolimy i świątyni Pana i odnowienie życia narodu wybranego⁶⁷. Kronikarz powołuje się na proroctwo Jeremiasza: „Cały ten kraj zostanie spustoszony i opuszczony, a narody będą służyć królowi babilońskiemu przez siedemdziesiąt lat. A po upływie siedemdziesięciu lat ukarzę króla Babilonu i ten naród – wyrocznia Pana – ich grzechy i kraj babiloński; zamienię go na wieczne pustkowienie” (Jr 25,11 n), a także: „To jednak mówi Pan: Gdy dla Babilonu upłynie siedemdziesiąt lat, nawiedzę was i wypełnię na was swoją pomyślną zapowiedź, by was znów przyprowadzić na to miejsce” (Jr 29,10)⁶⁸.

Podsumowanie

⁶⁵ Por. T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 131; tenże, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 105; T. Brzegowy, *Ostatnie dziesięciolecia Królestwa Judzkiego*, s. 46 n; tenże, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 250 nn; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 60.

⁶⁶ Por. J.D. Levenson, *The Last Four Verses in Kings*, „Journal of Biblical Literature” 103 (1984), s. 353-361; M. O’Brien, A. Campbell, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 547; J.T. Walsh, C.T. Begg, *Pierwsza i Druga Księga Królewska*, s. 301; T. Brzegowy, *Wielkość i upadek Izraela (Księgi Królewskie)*, s. 253 n.

⁶⁷ Por. J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, s. 361 nn; T. Jelonek, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, s. 105; S. Wypych, *Lewicka interpretacja okresu monarchicznego (Księgi Kronik)*, s. 60.

⁶⁸ Por. T. Hanelt, *Spotkania z Bogiem*, s. 105.

Już w czasach budowania świątyni jerozolimskiej dają się zauważyć odstępstwa religijne. Salomon hołduje obcym bogom. Zdecydowane pogorszenie sytuacji następuje jednak w czasie rozbicia królestwa Dawidowego na dwa organizmy państwowe. Przy świątyni w Jerozolimie pozostała tylko część ludności. Natomiast w królestwie izraelskim nie oddawano czci Bogu Jahwe w prawowitej świątyni, lecz w sanktuariach złotego cielca w Betel i w Dan. Nielegalny kult szerzył się również w królestwie judzkim, gdy ofiary były składane na wzgórzach, a nie w świątyni. Wskazuje na to wyraźnie polemika prorocka z tymi praktykami kultycznymi. W obydwóch królestwach szerzyły się kultury pogańskie. Często zły przykład dawali w tym względzie sami królowie⁶⁹.

Warto jednak zaznaczyć, że królowie sprawowali najwyższy nadzór nad kultem. Mimo niewierności królów nie zmieniają się założenia teokracji⁷⁰. Najwyżsi kapłani są powoływani na ten urząd i z niego odwoływani przez króla (por. 2 Sm 8,17; 20,25; 1 Krl 2,26 n; 4,2). Król jest tym, który zmienia i reorganizuje kult (por. 2 Krl 12,5-9; 16,10-18; 18,4.22; 21,3 nn). Królowie są zatem niekwestionowanymi zwierzchnikami świątyni i sprawowanego w niej kultu. Autorzy biblijni nie piszą o żadnej opozycji ze strony najwyższych kapłanów, którzy są całkowicie zależni od królów⁷¹.

Grzechem narodu wybranego w czasach królewskich było większe zaufanie do zewnętrznych oznak kultu, niż samo postępowanie moralne. Ufano też, że świątynia ocali miasto, a nie zwracano uwagi na wykroczenia przeciwko Bożemu prawu, do zachowywania którego lud zobowiązał się w przymierzu. Bóg posyłał proroków celem upominania Izraelitów. Kiedy jednak to nie przynosi żądanych skutków, następuje zasłużona i oczyszczająca kara⁷².

Po przetrwaniu niewoli babilońskiej i zwycięstwie Cyrusa możliwa staje się odnowa życia religijnego i społecznego Izraela. Izraelici wracają do Palestyny i przystępują do odbudowy ołtarza oraz świątyni w Jerozolimie. Są do tego dzieła pobudzani przez proroków: Aggeusza i Zachariasza. Podjęta wówczas reforma religijna jest inspirowana i kierowana przez Ezdrasza i Nehemiasza. Świadczy to o tym, że Bóg ukarał swój lud, pozostaje jednak wierny swoim obietnicom i nie opuszcza swojego ludu⁷³.

⁶⁹ Por. T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 131 n.

⁷⁰ Por. J. Łach, *Idea Boga w Księgach Kronik*, RBL 30 (1977), s. 20.

⁷¹ Nawet spisek Jojady, zwierzchnika kapłaństwa jerozolimskiego, przeciw Atalii ma charakter polityczny, a nie religijny (2 Krl 11,17). Dalej autor podaje, że ten sam Jojada jest strofowany przez króla Joasza za zaniedbania względem świątyni i kultu (2 Krl 12,8). Por. T. Brzegowy, *Jeroboam I – fundator Królestwa Izraela*, s. 36.

⁷² Por. T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 132.

⁷³ Por. E. Zawiszewski, *Dzieło kronikarskie*, w: *Wstęp do Starego Testamentu*, S. Łach (red.), Poznań-Warszawa 1973, s. 328 nn; T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 135 n; T. Hanelt, *Spotkania z Bogiem*, s. 108; S. Wypych, *Odnowa życia religijnego i narodowego po niewoli (Księgi Ezdrasza i Nehemiasza)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 3: *Księgi*

Odnowę życia religijno-moralnego Ezdrasz rozpoczyna od uroczystego odczytania księgi Prawa Mojżeszowego wobec zgromadzonego ludu podczas Święta Namiotów (Ne 8). Wówczas lud podejmuje się pod przysięgą wynikających z tego tytułu zobowiązań: „że postępować będą według Prawa Bożego, danego przez Mojżesza, sługą Bożego, to jest, że zachowywać będą i wypełniać wszystkie przykazania Pana, Boga naszego, przepisy Jego i prawa” (Ne 10,30b). Prawo zostało przyjęte przez lud i stało się niejako konstytucją wspólnoty powygnaniowej. W ten sposób rozpoczyna się nowy, ważny okres w historii narodu wybranego⁷⁴.

Summary

Salvation-historical perspective of sins of chosen nation in the divided kingdom period (based on 1-2 Kings and 1-2 Chronicles)

After the division of the kingdom into northern and southern states God was not worshiped in legitimate temple in the Israel kingdom but in sanctuaries of golden calf in the towns of Betel and Dan. The illegal cult also spread throughout the Judah kingdom as victims were sacrificed on hills and not in a temple. Those pagan cults were practiced in both kingdoms. Even kings, who were superiors of the cult, set a bad example in this regard. The significant sin was more confidence to external signs of the cult than a moral procedure line in accordance with Yahweh's law in this period. According to 1-2 Kings and 1-2 Chronicles, the sinful behavior of chosen nation brought, at first on Israel and next on Judah, a cleansing punishment of displacement and slavery.

historyczne Starego Testamentu, cz. 2: Dziejopisarstwo okresu judaistycznego, J. Frankowski, (red.) Warszawa 2007, s. 73 nn.

⁷⁴ Por. H. Witczyk, *Historyczno-prorockie tło Dzieła Kronikarskiego*, RBL 1 (1996), s. 11 n; S. Wypych, *Odnowa życia religijnego i narodowego po niewoli (Księgi Ezdrasza i Nehemiasza)*, s. 86 n.